

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Факультет фінансів та банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Жердецька Л.В.
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

“ ____ ” _____ 202____ р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»**

**на тему: «РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ
В УКРАЇНІ»**

Виконавець:
студентка 6 курсу ФФБС 13 групи
Литянська Юлія Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Гаркуша Юлія Олексandrівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ODESA – 2020

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОNUВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ.....	5
1.1. Сутність та завдання платіжних систем.....	5
1.2. Класифікація платіжних систем, елементи та основні учасники.....	11
1.3. Оверсайт платіжних систем в Україні.....	17
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ТА СИСТЕМ ПЕРЕКАЗУ КОШТІВ В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Оцінка діяльності національних платіжних систем в Україні	26
2.2. Розвиток ринку платіжних карток в Україні.....	40
2.3. Аналіз діяльності ПАТ «Банк Восток» на ринку платіжних карток.....	49
Висновки до другого розділу.....	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ.....	61
3.1. Зарубіжний досвід функціонування платіжних систем.....	61
3.2. Регресійний аналіз впливу факторів на розвиток ринку платіжних карток в Україні.....	67
3.3. Проблеми розвитку національних платіжних систем та шляхи їх подолання.....	76
Висновки до третього розділу.....	83
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. Платіжні системи відіграють одну із найважливіших ролей в економіці будь-якої країни, України. Вони забезпечують здійснення суб'єктами економіки переказу грошових коштів та розрахунків за зобов'язаннями, що з'являються у процесі здійснення економічної діяльності. Раціональна організація платіжної системи сприяє ефективному функціонуванню фінансової сфери, вдосконаленню грошово-кредитних відносин, здійсненню міждержавних валютних розрахунків. Надійні та ефективні платіжні системи є гарантією стабільного функціонування банківської системи та економіки в цілому.

Дослідженням цієї проблематики присвячували свої роботи такі фахівці, як О.М. Коробейникова, Ю.Ю. Мазіна, Н.В. Байдукова, В.М. Усоцкін, В.Ю. Белоусова та інші.

Мета дослідження. Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування функціонування та використання платіжних систем в Україні. Аналіз сучасного стану платіжних систем та розробка рекомендацій щодо їх функціонування та вдосконалення ринку платіжних карток в Україні на основі зарубіжного досвіду розвитку платіжних систем.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку та вирішення таких завдань:

- обґрунтувати теоретичні основи функціонування платіжних систем;
- розглянути класифікацію платіжних систем, елементи та основних учасників в Україні;
- розкрити сутність оверсайту платіжних систем в Україні;
- проаналізувати діяльність національних платіжних систем в Україні: СЕП та НПС «ПРОСТИР»;
- дослідити діяльність українського ринку платіжних карток: організаційну структуру та інфраструктуру;

- охарактеризувати діяльність ПАТ «Банк Восток» та проаналізувати діяльність карткового бізнесу ПАТ «Банк Восток»;
- розкрити світовий досвід функціонування платіжних систем;
- провести регресійний аналіз впливу факторів на розвиток ринку платіжних карток в Україні;
- виявити проблеми розвитку національних платіжних систем та шляхи їх подолання.

Об'єктом дослідження є процес функціонування національних платіжних систем в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади функціонування національних платіжних систем в Україні.

Методологія дослідження. Під час дослідження дипломної роботи за основу було взято діалектичний підхід при вивчені економічних і фінансових явищ, який передбачає виявлення закономірностей, тенденцій та взаємозалежностей їхнього розвитку. Для обробки та аналізу інформації застосовувались такі комп'ютерні програми, як MS Word та MS Excel.

Інформаційна база. Методологічною та теоретичною основами дослідження послугували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених економістів, матеріали наукових статей періодичної преси, нормативно-законодавчі акти України. В якості емпіричної бази дослідження використані статистичні звіти Національного банку України, офіційні статистичні матеріали RBR London, а також окремих банківських установ.

ВИСНОВКИ

Платіжна система будь-якої країни є одним із головних елементів в діяльності як національної економіки в цілому, так і в банківській системі, оскільки виступає каналом зв'язку у загальній системі товарообігу країни. Платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при переведенні коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Виникнення платіжних систем зумовило те, що електронна комерція у світі стала набирати значних обертів, а розрахунки кредитними картками поступово стали небезпечними та повільними. Тому наприкінці дев'яностих років як у всьому світі, так і в Україні зокрема виникла гостра потреба у надійній грошовій системі, яка була б добре пристосованою до розрахунків у мережі. З'явилася нова помітна ніша у сфері розрахунків – електронні гроші, якими операували завдяки спеціалізованим платіжним системам.

Платіжні системи вирішують три важливі завдання:

- гарантують безперебійну роботу всіх елементів самої системи;
- забезпечують безпеку угод;
- страхують від будь-яких збоїв у фінансових операціях.

Серед усіх роздрібних платежів в Україні, без сумніву, найбільшу частку мають операції, здійснені через карткові платіжні системи. Сьогодні велика кількість розрахунків проводиться безготівково, а саме за допомогою банківських карток.

За останні роки НПС «ПРОСТИР» ще набуває свого розвитку. Слід відмітити про збільшення кількості учасників, термінальної та банкоматної мережі для приймання карток. У 2019 році було забезпечено приймання карток НПС "ПРОСТИР" у більше ніж 80% Інтернет-магазинів та маркетплейсів.

Система електронних платежів НБУ найбільш пошиrena між банками та НБУ, про що свідчать великі обсяги операцій.

Актуальним залишається тренд щодо активного поширення безконтактних платежів як з використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв, що зумовлено безпекою, швидкістю та зручністю таких операцій. Тому слід відмітити активний ріст кількості безконтактних та токенізованих платіжних карток. Розподіл безготікових операцій за видами операцій свідчить про переважну частку безготікових операцій: найбільша кількість операцій із використанням карток припадала на розрахунки в торговельних мережах, а за обсягами – домінували перекази з картки на картку.

Напрямами задля підвищення рівня використання платіжних карток для безготікових розрахунків виступають: впровадження стимулів до використання карток (бонусні програми, високий відсоток за зняття готівки, а також залучаючи до програм лояльності), приділити увагу розвитку процесінгового забезпечення, впровадження уніфікації різновидів платіжних карток - випуск "комбікарт" (одна картка на декілька рахунків). Важливими напрямами удосконалення технологій платіжних карток зараз є підвищення безпеки їх використання (наприклад, запровадження використання унікального для кожної транзакції шифрованого коду, який передається разом із інформацією при безконтактних платежах, перехід на емісію чіпованих карт).

Картковий бізнес ПАТ «Банк ВОСТОК» знаходиться на шляху свого постійного розвитку. Про це свідчать збільшення активних карток банку в обігу та збільшення торгівельних терміналів, що призводить до збільшення безготікових розрахунків, а саме в торговельній мережі.

Одним із перспективних напрямів розвитку ринку платіжних карток може стати активне просування на банківському ринку прямого кредитування. Наразі розвиток прямого кредитування вважається найбільш прогресивним інструментом фінансування розвитку малого та середнього

бізнесу інноваційних стартапів саме для країн, що розвиваються та стикаються з проблемами стійкості та ефективності банківських систем.

Україна відноситься до одного з ринку Східної Європи, що найшвидше зростає з точки зору витрат на картки. Це пояснюється швидкими темпами розвитку безготівкових розрахунків, а саме за останній рік, що пов'язано із поширенням COVID-19.

Слід відзначити, що серед загальної кількості карток в Україні та ПАТ «Банк Восток» переважають картки МПС «MasterCard». Це можна пояснити вдалою маркетинговою політикою платіжної системи як для банка-учасника, так і для кінцевого споживача.

На світовому просторі платіжних систем передові позиції займають МПС VISA та MasterCard, проте слід відзначити про найбільшу кількість емісії та розвинену інфраструктуру МПС UnionPay. UnionPay International вийшла на український ринок та стала четвертою в Україні міжнародною картковою платіжною системою.

Надійні й ефективні платіжні системи є гарантією стабільного функціонування як банківської системи країни, так і економіки у цілому. Крім того, за допомогою окремих платіжних систем здійснюються значні обсяги переказів коштів, тому порушення в їхній роботі можуть викликати системні ризики і негативно позначитися не тільки на фінансовій стабільності, а й у цілому на економічній безпеці держави. Саме тому поступовий та стабільний розвиток, контролювання та регулювання цієї сфери діяльності мають бути у фокусі уваги уряду нашої країни. Подальші перспективи дослідження можуть стосуватися аналізу управлінських та організаційних аспектів розвитку процесу управління платіжними системами в Україні як на державному, так і на корпоративному рівні. Крім того, вимагають окремого комплексного дослідження питання інформаційно-технологічного (ІТ) і технічного забезпечення процесу функціонування платіжних систем для розширення географії їх використання на території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міщенко С.В. Сучасні проблеми теорії грошей і грошового обігу. - К. Центр наукових досліджень Національного банку України, Університет банківської справи, 2011. - 230 с.
2. Кодекс належної практики по забезпеченням прозорості у грошово-кредитній і фінансовій політиці: Декларація принципів. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/mae/mft/code/rus/code2r.pdf>.
3. A glossary of terms used in payments and settlement systems / Bank for International Settlements, CPSS. – Basel: BIS, 2003. – 53 с.
4. Principles for financial market infrastructures / CPSS-IOSCO. – Basel: BIS, 2012. – 188 с.
5. Вовчак О.Д. Платіжні системи : навчальний посібник / О.Д. Вовчак, Г.Є. Шпаргало, Т.Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 341 с.
6. Кравченко І.С. Визначення сутності поняття «Платіжна система» / І.С. Кравченко, Ю.С. Балакіна / Фінансовий простір – 2014. – № 3 (15). – С. 141-146.
7. Спіндлер Дж.Э. Центральний банк і платіжна система / Дж.Э. Спіндлер, Б.Д. Сам- мерс - Платіжна система: структура, управління і контроль МВФ. - Вашингтон. - 1994. - 280 с.
8. Мазина Ю.Ю. Нагляд за платіжними системами (на прикладі приватних платіжних систем) : автореф. дис. до. ач. наук : 08.00.10 / ИГХТУ. - Іваново, 2002. - 22 с.
9. Коробейникова О.М. Теоретико-методологічний аналіз суті локальних платіжних систем / О.М. Коробейникова / Сучасна економіка: проблеми, тенденції, перспективи. - № 9. - 2013. - С. 94-108.
10. Байдукова Н.В. Методологія формування і функціонування платіжної системи : автореф. дис. д-ра ач. наук : 08.00.10 / ГОУВ-ПЗ "Спб держ. ун-т ач. і фінансів". - Спб, 2007.

- 11.Усоскин В.М. Світові тенденції розвитку платіжних систем / В.М. Усоскин, В.Ю. Бєлоусова / Гроші і Кредит - 2010. - № 11. - С. 39-48.
- 12.Платіжні і розрахункові системи. Міжнародний досвід : Вип. 22. - М. : Центральний банк Російської Федерації, 2010. - 39 с.
- 13.Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29.
- 14.Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки від 17 січня 2018 р. № 67-р
Київ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
- 15.Постанова НБУ Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року від 18.06.2015 № 391.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15#Text>.
- 16.Звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку за 2019 рік.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/schorichniy-zvit-z-oversayta-opisuye-infrastrukturu-finansovogo-rinku-ta-dinamiku-rinku-platejiv-u-2019-rotsi>.
- 17.Національний банк України / Новини/ Медіа-простір / Діяльність в Україні систем переказу коштів, 9 місяців 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/diyalnist-v-ukrayini-sistem-perekazu-koshtiv-9-misyatsiv-2020-roku>.
- 18.Національний банк України / Платежі та розрахунки / Оверсайт інфраструктур фінансового ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://bank.gov.ua/ua/payments/oversite>.
- 19.Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 28 листопада 2014 року № 755 (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011500-20#Text>.

- 20.Платіжні системи : [навч. пос.] / [О. Вовчак, Г. Шпаргало, Т. Андрейків]. – К. : Знання, 2008. – 341 с.
- 21.Іщук Г. Забезпечення безпеки даних карткових платіжних систем при проведенні платіжних операцій / Г. Іщук, А. Пелешенко / Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. – 2014. – № 2. – С. 106–111. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzundiz_2014_2_20.
- 22.Міщенко С. Вдосконалення системи роздрібних безготікових платежів / С. Міщенко / Вісник КНЕУ ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – № 5. – С. 22–27.
23. Національний банк України / Платежі та розрахунки / Розширений пошук платіжних систем, учасників та операторів послуг платіжної інфраструктури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/payments/payment-systems?page=1&perPage=100&search=&country=&indication>.
- 24.Аналіз платіжного ландшафту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.dtkt.ua/finance/bank-system/53729>.
- 25.Платіжна система / Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123523.
- 26.Система електронних платежів (СЕП) / Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53859.
- 27.Кравець В. Розвиток платіжних систем в Україні та новітні форми розрахунків / В. Кравець / Вісник Національного банку України. - 2011. - № 10. - С. 45-47.
- 28.Барановський О. І. Особливості посткризового розвитку банківського сектора вітчизняної економіки / О. І. Барановський / Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2011. - № 3 (12). - С. 169-174.

- 29.PAYMENT SYSTEMS WORLD WIDE. A SNAPSHOT. Out comesoft he Global Payment Systems Survey 2010. - The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2011. - 205 с.
- 30.Кравець В. Розвиток платіжних систем в Україні та новітні форми розрахунків / В. Кравець // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 10. - С. 45-47.
- 31.СЕП. Факти та цифри 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/files/FQmelsGIyLMrJog>.
- 32.Національний банк України / Новини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/z-03-sernya-2020-roku-sep-zapratsyuvala-v-rejimi-23-7>.
- 33.Національний банк України / Новини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sistemi-elektronnih-platejiv-natsionalnogo-banku-vipovnilosya-25-rokiv>.
34. Офіційна інтернет-сторінка НПС ПРОСТИР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostir.gov.ua/prostir/>.
- 35.Офіційний Інтернет-сайт представництва VISA в Україні, 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://visa.com.ua/ua/uk.ua/merchants/acceptingvisa/identifyingcards.shtml>
36. Комплексна програма розвитку фінансового сектора України до 2020 р. / Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
- 37.Дубілет О. Перспективи розвитку карткових продуктів. Вісник Національного банку України. 2010. № 10. С. 11–13.
38. Євдокімова М. О. Ринок платіжних карток в Україні, його розвиток. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 15 (1). С. 106–110.

39. Коць О. О., Гоменюк В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. Економіка і суспільство. 2018. № 15. С. 671–678.
40. Кравчук В., Прем'єрова О. Ринок карткових платежів України: міжнародний досвід та національне регулювання: аналітичний звіт. Київ : АДЕФ-Україна, 2012. 60 с
- 41.Національний банк України / НовиниМедіа-простір / Інфраструктура приймання карток Простір. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/infrastruktura-priymannya-kartok-prostir>.
- 42.Національний банк України / Новини / Медіа-простір / Ринок платіжних карток, I квартал 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rinok-platiynih-kartok-i-kvartal-2020-roku>.
- 43.Національний банк України / Новини / Медіа-простір / Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток, 9 місяців 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannym-platiynih-kartok-9-misyatsiv-2020-roku>.
- 44.Національний банк України / Новини / Медіа-простір / Розвиток безготівкових розрахунків позитивно впливає на фінансові звички українців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-pozitivno-vplivayye-na-finansovi-zvichki-ukrayintsiv>.
45. Офіційний сайт ПАТ «Банк ВОСТОК» / Про банк / Фінансова звітність 3 квартал 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bankvostok.com.ua/about/financial-reports>.
- 46.Відділ управління карткових технологій ПАТ «Банк ВОСТОК». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bankvostok.com.ua>.

47. Офіційний сайт ПАТ «Банк ВОСТОК» / Приватним особам / Private Banking. . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bankvostok.com.ua/private/private-banking>.
48. Visa / Фінансові дані / Квартальні показники грудень 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://g.co/kgs/iYyGTr>.
49. Mastercard /Фінансові дані / Квартальні показники грудень 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://g.co/kgs/hyc9bx>.
50. American Express /Фінансові дані / Квартальні показники грудень 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://g.co/kgs/tu6Cc2>.
51. RBR London press release UnionPay accounts for 45% of global cards spending, but only 1% outside China(London, 7 th October 2020). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rbrlondon.com/wp-content/uploads/2020/10/GC25_Press_Release_071020.pdf.
52. RBR London press release Government initiatives to promote cashless payments drive increase in card acceptance (12th November 2020). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rbrlondon.com/wp-content/uploads/2020/11/GC25_Press_Release_121120.pdf.
53. RBR London press release Europeans spend €4 trillion per year on payment cards (23rd January 2020) . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rbrlondon.com/wpcontent/uploads/2020/01/PC20_Press_Release_230120.pdf.
54. Національний банк України / Новини / Медіа-простір / НПС “ПРОСТИР” і UnionPay International уклали договір про емісію кобейджингових карток. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nps-prostir-i-unionpay-international-uklali-dogovir-pro-emisiyu-kobeydjingovih-kartok>.
55. Аналіз платіжного ландшафту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.dtkt.ua/finance/bank-system/53729>.

- 56.Національний банк України / Платежі та розрахунки / Безготівкові розрахунки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish>.
- 57.Міністерство економіки України / Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-березні 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/>.
- 58.4. Мінфін / Індекси / ВВП України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>.
- 59.5. Економічна правда / Спецпроект «В тренді Cashless». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/interkassa/2020/11/4/666073/>.
- 60.У 2020 в Україні запрацює нове платіжне законодавство – НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psm7.com/legislation/v-2020-v-ukraine-zarabotaet-novoe-platezhnoe-zakonodatelstvo-nbu.html>.
- 61.Директива PSD2 и відкрита банківська сфера. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.swedbank.ee/about/about/baltic/newRegulations?language=RUS>.
- 62.НБУ готує концептуальні зміни в регулюванні українського платіжного ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/economic/599085.html>.